

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Jeg synes jo grundlæggende, at jeg har et fantastisk arbejde.

Men omvendt er byggeri og os arkitekter årsagen til de meget voldige kriser, vi står i.

Altså klimakrisen og sursekrisen, biodiversitetskrisen.

I mange år har han tegnet de fysiske rammer for andre menneskers liv, stjerne arkitekten Dan Stukkergård.

Der er ingen tvivl om, at København har brug for en ny smukke bygningsværker, for at markere sig som bygning kun i Danmark, men også i Europa.

Som ung arkitekt, handler fadet om skønhed og smukke former, men i de senere år har bevidstheden,

om det kultsordlige klimaavtryk, som han og bygkebranchen sætter på verden, snede sig ind på ham.

Vores bygninger står for 40% af jordens CO2-udledning.

Der er rigtig meget, der skal lykkes for, at jeg kan stå om 5-10 år og sige, der gjorde vi en forskel. Hvordan er man arkitekt uden samtidig, at ødelægge den kloede, man egentlig bare vil gøre til bedre sted?

Det spørger ham om i Genstart i dag. Mit navn er Thomas Thierarsen.

Du har sagt i et interview i Vigate-avisen, at det at være arkitekt kan føles lidt som at arbejde for tobaksindustrien.

Hvad mener du med det?

Det mener jeg faktisk op rigtigt, at de ressourcer, vi får til rådighed som arkitekt og administrerer, de skal bruge meget, meget klogere, og man kan sige 40% af det samlede klimaavtryk på verdensplan,

altså CO2-avtryk, kommer fra det bygget miljø.

Så vi har en skyld i forhold til de kriser, vi er i lige nu.

Det betyder jo egentlig, altså ligesom tobaksindustrien, at jeg tror, man kommer til i fremtiden og står og ser på,

at det er et rygerhus eller et æggerygerhus, og det tror jeg faktisk være meget rart, at vi begynder at kunne få et språk på.

Det er det her byggeri, der er lavet der. Der er blevet brugt unøvendigt mange ressourcer.

Der er ikke ting på klima, der er ikke ting på ressourcer, der er ikke ting på biodiversitet.

Men der er noget på færre, der er nogen, der har tænkt sig om.

Så ja, tobaksindustrien, det havde jeg ikke troet, jeg skulle sige for fem år siden, men det er det, og jeg mener det.

Dan Stuppe går fra prissvinden arkitekt, og leder en tegnestue, som hedder Kope.

Han står bag en stribe af Københavns mest prominente nye bygninger og pladser.

Hvis vi tog forladere studiet her på Amar og vandrer ud i byen,

hvad for nogle bygninger støder vi på, som du har lavet?

Jeg tror, så ville vi tage Metronen, og så ville vi køre ud til Nordhavnen og stå af på Ajenkari station, som er en station, jeg har tegnet.

Og gå rundt i Nordhavnen, som også er en bydel, som er ved at vokse op ud af København, som vi vandt til kommer af.

Jeg vil vise dig silo, som står derude, som er en gammel korn-silo, som er blevet transforveret til nogle fantastiske boliger.

Og så tror jeg, vi vil hoppe på havnebussen, og så vil vi sejle igennem Københavns havn.

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Og der vil jeg kunne vise dig nogle byggerier, som åbner her det kommende år.

Der er en meget stor smuk rundtbygning, som hedder Rædmolen, som er sådan en rundt cirkulær bygning, som man kan lide.

Og så vil jeg vise dig Obrar-parken, som er en ny, offentlig park, der kommer ved siden af Obrarren og Papirøen.

Og Papirøen vil jeg også vise dig, fordi den har vi også tegnet og arbejdet på.

Og så tror jeg, vi vil gå op til Nørrebro station, som er også et efterhånd gammel projekt, et lidt nedslidt i dag.

Jeg er lidt ked af, at jeg ser ud, som det gør.

Jeg viser, de er der sjovere cykel, som vi kan lide, som vi kan lide, som vi kan lide, som vi kan lide, som vi kan lide.

Jeg viser, de er der sjovere cykelbede, hvor alle cyklerne står.

Og så tror jeg, jeg vil tage tået ud til Jernbanbyen, som er det nye, store byudviklingsområde, som kommer i København, som vi også laver.

Og som bliver det første bilfri byer-mråde i Danmark.

I Danmark kan vi jo godt have det lidt anstrengt med sel-ros, men hvis jeg giver dig et fripass her i nogle sekunder i genstart,

er der så andre arkitekter, som har sat lige så stort et præg på byens blod her?

Ja, det er der jo, med jeg må næsten våge og påstå, at jeg tror, at nogle arkitekter begynder at kobe og jeg at tage en plads i Københavns historie.

Og det er jo fantastisk, men men men også måske jeg tror, at det bliver måske først om 20-30 år, hvor man virkelig vil se, om vi har gjort det godt eller dårligt.

Er det arrangsprokerende?

Det er arrangsprokerende. Det bliver nødt til at sige det, og det er det faktisk hver dag at cykle igennem byen og se, om folk er glade,

om tingene fungerer, om det patinerer smukt eller som nøgerproget eksempelvis, som ikke.

Det bliver være en slit dame igennem og så måske skal renoveres snart igennem.

Og der er meget, man tænker over.

Altså en cykeltur for mig igennem byen efter hånden er lidt mere alvorlig, end den var for 20 år siden.

Allerede som lille bliver Danstupa gård draget arkitekturen, da hans morfart så har med i flere af Københavns smukkeste rum og bygninger.

Min morfart, han var forvalgter i nationalbanken Arne Jakobsens virkelig fantastiske nationalbank.

Og der er jeg så kommet som barn, og en af de måske første arrendringer, jeg har omkring arkitektur på min egen krop,

det var hver år, hvor der jultresfest, som blev afholdt i rysalongen, det hedde det på det tidspunkt, hvor jeg har været syv år, hvor jeg så løb væk fra juletræet, og så gemt jeg mig så væk i hjørnebestyrelseslokalet.

Og der skal du forestille det her rum med pære træs paneler, og det store palisant, der bor.

Og Arne Jakobsens hvide mågestole i hvid ledder.

Og der sidder jeg så og tegnede, og jeg kan faktisk også huske, at jeg tror, at jeg kommer til at tegne på bordet.

Så der var sådan lidt strøm i det, og min mor fra kom og sådan nogle ting.

Og jeg kan virkelig huske det, som at det var et særligt sted at være og at opleve.

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Som 21 år i 1996, der kommer du så ind på ArkeTech-studiet.

Hvor optaget er man af bæredygtige løsninger og grøn omstilling på det her tidspunkt?

Altså, jeg tror slet ikke, de ord, de fandtes i overforrådet på det tidspunkt.

Skal ArkeTech-studiet være mere sådan samfundsvendte, samfundskritiske?

Det bør de være, men det må jeg ikke være sådan, at man er bedre og mere optaget af, hvor den samfund skulle have været, end man er optaget af at tegne i hus.

Så kan det ikke gå.

Der var man jo meget optaget af vores fag, som en kunstnerisk disciplin.

Det er meget optaget af estetik, formgivning, som jo er supervigtigt.

Jeg kan huske, at jeg tror, det var par andre år, der satte jeg ude i ArkeTech-skolen, og lavede sådan nogle gipsmodeller, det hele handler om noget med den rumlige kant.

Det var jo sådan noget med at støbe en stor gipsmodel,

og formgiv den, og så tegne i en kuldtegning af en linje, som bliver til et rum.

Og så skal man så stå og præsentere det, som sådan en rumlige præsentation.

Dan har svært ved at finde sig til rette i den klassiske, kunstneriske tilgang til ArkeTech-turen.

Men dan-hållandske arkitekt ligger vejen forbi ArkeTech-skolen, falder noget ligesom i hak.

Han kom og viste projekter, hvor der var træer for tagene,

og et projekt, hvor de havde lavet en svinefarm i 20. tage, som et højhus i Rotterdam-havn.

Og jeg var chokkerede.

Jeg tror, jeg fandt ud af det, at ArkeTech-turen kunne mere,

og det havde egentlig også en rolle at spille i forhold til at løse nogle problemer.

Man taler jo om, at tidsånden i slut 90'erne var meget optimistisk,

internettet var blevet allemandsegg, globaliseringen var totalt og fuldendt.

Hvordan oplevede du den tid, som ung på ArkeTech-skolen?

Der var jo en masse energi, og der var en optimisme.

Og jeg startede min tegnestue i 2006 lige på kanten af finanskrisen,

og vi surfede igennem finanskrisen.

Altså det kørte bare dig ud af.

Og midt i alle disse dilemmaer har en providanske arkitekt,

der så pludselig kastede fire helt konkrete forslag på bordet

og vundet en af verdens mest præstisfyldte arkitekturpriser,

den gynne løbe på arkitekturbienallen i Veneti.

Og det var jo virkelig sådan en bekymringsfri tid,

og alle troede på fremtiden, og vi tegnede byer som lignede bjerge i Kina,

og mange af de projekter, der blev skabt der, var jo i beton, stål, aluminium, glas,

og jeg tror også, at man var frisk på at bruge ekstra ressourcer på byggeriet

for at opnå en særlig arkitektur eller et særligt udtryk eller en særlig estetik.

Et eksempel er vores første byggeri i København,

som er et kulturhus og bibliotek i Københavns Norgevæsqvater.

Det er sådan et hus, der ligener sådan en stablet bokse i guld.

Bare det der med, det var et guldhus.

Det siger jeg også meget om tiden.

Og der er utrolig meget stål i det byggeri,

og det brugte vi for at skabe nogle store udhæng,

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

og fordi det er kasser til at svæve, og det var jo helt okay,
fordi det var det, man gerne ville opnå som arkitekt på det tidspunkt.
Hvordan har du det så, når du cykler forbi den bygning i dag?
Jeg elsker det bibliotek derude, fordi der er et særligt liv ind i det,
men jeg ser også på en bygning, som repræsenterer en gammel tid allerede,
hvor der er et unødvendigt højt forbrug af ressourcer.
Altså den var ikke god i dag?
Det var den ikke.
Hvornår begynder du sådan at blive bevidst om,
hvor stor en klimasønder de smukke bygninger er,
og helt den byggebranche, som du også er en del af er?
Jeg tror, at nogle af de første refleksioner
kommer fra nogle rejser i Asien, Mexico City, i så del side Kina.
Jeg glemmer aldrig, at vi var ude i en nye nordhavn,
bare et nyt byområde, hvor der var bygget altså stribevis.
Altså måske i 100 torne i Beton.
Men det ville var, at der var ikke nogen, der var flyttet ind.
Det var ikke taget i brug.
Det var ikke nødvendigt.
Og det er virkelig uhyggeligt at se.
Altså de der tommibyrrer, hvor der ikke er flyttet nogen mennesker,
men det er virkelig grænseoverskridende at besøge.
Og det andet er egentlig også kvaliteten,
at det, man ser bygget mange steder, er så dårlig,
som man står når et helt nye og førte husestorm, man tænker.
Det er så dårligt, at der går ikke 20-30 år,
så skal det rives ned og så skal der bygges noget nyt.
Det gjorde virkelig vores begyndelsen, at det her går ikke længere.
Vores bygninger står for 40 % af jordens CO2-udledning.
Det er når vi bruger el og varme,
men godt halvdelen af CO2-udledningen kommer fra selvebygget,
og fremstillingen af byggematerialerne.
Erkendelsen om brændsens svinneri, og den voksne dårlig som vitighed,
for store konsekvenser for den måde, Dan Stuppergaard siger på sit arbejde,
og ansvarer som arkitekt.
Hvis jeg skal sætte billede på, hvilket press der er på vores planet,
fra sådan nogen som mig som arkitekter,
der er at være tredje uge,
bliver der bygget det, der svarer til hele Manhattan.
Og hurtigt vender to helt nye begreber frem,
når Dan og hans kollegaer skal tegne fremtidens bygninger.
Hvis jeg skal give et indblik på, hvad vi diskuterer lige nu på vores tegnestu,
så er det,
så begynder der at komme nogle nye begreber inden som er etik og moral.

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Er der noget, vi skal sige nej til?

Eller er der et argument for, at vi får lov til at bygge, og får lov til at få de ressourcer mellem hænderne?

Og tidligere, som vi taler om, der bygget vi meget betong, stål, glas, aluminium.

Og det har ændret sig fuldstændig.

Altså jeg tror over 80 procent af alle de byggerier, vi sidder og tegner lige nu, er i trækonstruktioner.

Vi bruger meget mere naturbaserede materialer, men samtidig bruger vi jo stadig ikke stål og betong, fordi de er superholdbare, og de kan nogle helt særlige enskaben.

Vi skal bare gøre det.

Med måde, og det vil sige, det er ligesom at ryge.

Man må godt lige ryge den der fæstsikkerat, men det skal ikke tage overhånd.

Hvad er forskellen ressourcemæssigt på at bruge betong og træ?

Der er cirka 80 procent forskel i det CO₂-avtryk, der er på valget de to materialer.

Og det fantastiske ved træ er jo, at det også optager CO₂ i sin tilblivelse.

Har du nogle konkrete eksempler på,

hvor man kan se denne her nye tankagang hos din tegnestue, ligesom slå igennem, når man kigger ud i byen?

Et eksempel er, at vi vandt en aktiekonverings i London, som var et nyt kontorbyggeri.

Der er stor et hus i forvejen på 12 etager, som har bygget i starten af den 70'erne.

Det skulle så rives ned, og så kom vi og tegnet et stort flot byggeri, og det var helt rødt.

Og så gik der lidt tid,

og så startede vi en processe op med vores byg her,

og så begyndte vi at stille det spørgsmål,

at det er nu rigtigt, at den der bygning den skal tage ned.

Og vi er så ind der, hvor vi renoverer og transformerer den eksterende 12 etages 80'er bygning, og så bygger vi på, og bygger ovenpå.

Jeg tror faktisk, at jeg kan sige, at det nok ikke lige så flot et byggeri som det, vi vandt, men det er meget mere interessant,

og så har det et helt andet klimaavtryk, fordi vi har vandt at bevare det eksisterende hus.

Det svarer faktisk til alle Ryan-flyvninger mellem London og København i tre år.

Så står du med en følelse, kan man sige,

at din rolle som arkitekt i dag er anderledes en tidligere?

I den grad, ja.

Vi er et sted i historien, som er ligesom markant et skifte som damotanismen i 2030'erne, indfændt sig hvor man lavede bolig og tomaterne,

og jeg håber, når vi går en tur i København under 10 år,

at vi kommer til at se på nogle huset, som siger markant anderledes ud end det, vi er vant til.

Så det behøver ikke at være klassisk smukt som i gamle dage,

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

hvis man samtidig kan sige, at det er virkelig bæredygtigt byggeri, altså de to hensyn er begyndt at veje lige meget?

Det mener jeg bestemt,

og jeg tror bare, at vi skal akcepte en anden estetik,

hvor vi mixer ting og har genbrugsmaterialer,

og bevarer noget og bygger noget nyt til.

Altså, vi kommer til at se en helt anden materialpalettet,

men det er jo fantastisk.

Dan, du laver jo smukke, prisvinde, præstisfyldte projekter og bygninger rundt omkring i verden, og især her i København.

Hvis du virkelig vil gøre en forskel for klimaet,

kan man så ikke sige, at du burde lave helt almindelige bygninger og boliger til masserne i stedet, for sådan enkelte projekter rundt omkring?

Jo, det vil vi meget gerne.

Jeg tror at lave boliger er en af de allerviktigste ting i forhold til at løse de udfordringer, vi står i.

Fordi vi bliver nødt til at akceptere, vi bliver nødt til at bo på 40 meter,

bo mere kompakt, dele mere.

Måske opstår du nogle bedre sociale fællesskaber?

Når jeg spørger sådan, så er det jo også fordi, at man kan stå ude fra at tænke det er meget nemt for sådan en arkitekt her,

der er højt på stro og stå og siger, nu skal vi bo på en helt anden måde.

Vi skal lave andre slags bygninger, men for at de helt almindelige mennesker, der er ude,

der skal have noget at bo i om det er en lejlighed eller et nyt hus, de gerne vil opføre,

det bliver måske lidt en drobig hæd når din tegnestule,

nu gør vi det med de her konkurrencer, vi vinder.

Det er det, og jeg vil sige, det er slet ikke nemt på nogen måde,

og jeg tror bare, det lille frø, jeg kan bidrage med at vores tegnestu er måske at lave nogen ting, som kan inspirere bredere, fordi vi kan ikke ændre på det her.

Vi bliver nødt til at ændre den måde, vi opfatter tingene på,

og der tror jeg, at vi er arkitekter, der skal blive meget bedre til at tage en dialog med,

nu bruger jeg ordet almindelige mennesker, som ikke nødvendigvis går op i god eller dårlig arkitektur.

Jeg plejer at sige det her, men det undrer mig, når man køber en ny moderne lejlighed,

som er nybygget, at man ikke er interesseret i, hvad den er bygget af.

Altså når vi står i noget supermarked og kigger på fiskefrikkedellerne,

så er der mange, der står og siger, hvad der er for nogle tilsætningsstoffer af et nykologiske lej.

Men når du køber en lejlighed, der er nybygget,

så er der ingen, der er interesseret i, hvad der er for nogle materialer, der er giftstoffer i dem,

dem, der har bygget det, er det nogen, der har en grøn og bæredygtig dagshorten.

Og der håber jeg, enderligt, at der kommer et pres fra os forbrugere og brugere arkitektur,

til at stille meget større krav til, hvad det er, vi flytter ind i.

Det er jo nok fordi de fleste gerne bare vil have en bolig, som er tæt taget,

der ikke drøber ned, man vil gerne have den er billig, man vil gerne have der plads til alle børnene.

Altså, det er også et privilegium, at kunne stille alle de krav til en ny bolig.

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Det er det, og jeg er enige, og jeg tror, hvis jeg nu siger, at det er meget vigtigt, hvis vi skal lave en bæredygtig fremtid, at vi kommer til at bo flere i vores byer, vi kommer til at bo tættere og på mindre plads, så kræver det jo også, at jeg som arkitekt kan tegne nogle inspirerende steder at bo, men som også er billig, så det er en kæmpe udfordring.

Hvor at bolige arkitekturen virkelig skal ændre den måde, vi opfatter det, jeg bor på. Som den første danskere nogle siden, er Danstupor går blevet udparlet som professor i arkitektur på det velrenomere amerikanske universitet Harvard.

Her har nogle af verdens største arkitekter gennem tiden været med til at præge fremtidens arkitektur.

Hvad er det så helt konkret, man skal gøre, hvis man skal nedbræge byggeriet og bygningernes meget, meget store ressourceavtryk på verden?

Så er det jo at starte med at sige, at det er overhovedet nødvendigt at bygge.

Hvorfor skal vi bygge?

Det mest bære er at dykke det af egentlig også de materiale, vi vælger ikke at bruge.

Det hele starter faktisk nu med, at man stiller nogle spørgsmål om, hvad er det nødvendigt, der skal til og ikke mere?

En eller anden form for nødvendighed i den måde, vi udvikler vores byer og tegner bygninger på. Jeg kalder min mormor og mårfra, at de er jo for et kris, hvor man jo tænkte sig om, hvad man brugte.

Og det savner jeg i byggeriet.

Hvor lang kan vi komme med det vinds muligt?

Og det tror jeg, at jeg bliver det aller, aller mest afgørende for fremtiden.

En ting, den er jo sådan, hvad vi gør herhjemme i Lillebitte, Danmark, i forhold til hvor stor verden er.

Mange steder er der jo en voksne middelkladse, som drømmer om eget hus, trækker sliptrættet, de vil gerne sende deres børn i en ordentlig skole, der skal bygges helt vildt mange bygninger, huset, alt muligt.

Det skal de jo også lov til, og de vil jo bruge de materiale, som er billigst og mest tilgængeligt.

Når det ikke er i ud og tro, at klimahensyn skulle blive det dominerende hensyn for den del af verden, der skal bygge nye bolig og bygninger.

Jo, men hvis vi nu kan formå og vise, at det er endnu bedre, altså endnu federe at bo på den måde, end at bo i et tårn, der er stavlet betongelementer, så tror jeg faktisk godt, at vi kan skabe den forandring.

Og der har arkitekturen en kæmpe råd og spil for at anvise noget, der er bedre, noget, der er federe og flottere og mere cool.

Og det er det, vi skal hen.

Hvordan tror du, du kan overbevise dem om det, eller inspirere dem som arkitekt?

Altså, jeg taler meget om, at vi måske skal finde sig bage til nogle gamle dyder, som handler om at være mere i dialog med vores ressourcer og vores natur.

Og så tror jeg, det bliver ret vigtigt at tage det, der er bygget og gøre det bedre.

Altså det der med, der er så meget, der er bygget, der ikke bliver brugt på en klog og smart måde.

Og det er det, jeg på arbejde kommer til at arbejde rigtig meget med.

Det er alt det, der er skabt.

[Transcript] Genstart / Arkitektens sorte samvittighed

Det har en meget større ressource i i-leget, som vi skal aktivere end det den er nu.
Så det handler ikke om at bygge mere eller bygge nyt.
Det handler om at bruge det, vi allerede har på en meget bedre og smartere måde.
Hvis vi to taler sammen om 10 år og vi kigger tilbage på i dag, er der så bygninger, som du i gang med at bygge eller som i gang med at lave, som du tror du kommer til at få trød?
Det hedder mig godt spørgsmålet.
Det skal jeg lige tænke lidt over. Det er virkelig godt spørgsmålet.
Det bliver virkelig voldsomt, faktisk.
Det ene svar er jo, at det ved jeg ikke.
Det ved jeg faktisk ikke, fordi det er så komplekst.
Omvendt kan jeg jo godt begynde at pege på nogle ting, vi vil at lave, som arbejder med ressourcebevidsthed og har et helt andet klimaatryk.
Men det, der spørgsmålet er alvorligt, er jo, at jeg ved ikke, om det er nok.
Altså, jeg ved ikke, hvor meget der skal til.
Og jeg ved ikke, om vi kan lykkes med det.
Jeg har både pessimist, men jeg har også altid været en hyperoptimist.
Og jeg vil have, og jeg vil tro på, at det kan lykkes, at vi kan lave denne omstilling.
Men jeg har også dybt bekymret for hastigheden, for skalærbarheden, om det er nok.
Det ligner næsten, at det gør dig ked af det.
Men jeg tror, at det gør fordi, at tiden spiller en enorm vigtig rolle.
Og det, man gør som arkitekt i dag, det har først, kan man sige, et impact eller har et aftryk om fem år.
Men hvis vi ikke om fem år er kommet meget længere, end vi er i dag, så er jeg bekymret.
Altså, oprigtig bekymret.
Så der skal ske rigtig meget i det kommende år.
Og der har vi brug for alt den hjælp for lovgivning, politikere, artificial intelligence, byg herre, der lige pludselig tør løber risiko.
Så der er rigtig meget, der skal lykkes, for at jeg kan stå om fem-til år og sige, inden for min brænde, der gjorde vi en forskel, der lykkes i mænden.
Dan, tak fordi du var med.
Selv tak.
Her slutter dagens genstart.
Den var sat sammen af Mathias Bakke Søndergaard, Emma Albeck Høj og Jens Rønne.
Mit navn er Thomas Thierrensen.